

Fra Jørgen Peder Clausager til www.airmen.dk den 19. november 2009, 13 sider

Begravede allierede flyvere på Christians Kirkegård i Fredericia

Af Flemming Hansen og Jørgen Peder Clausager

På Christians Kirkegård i Fredericia er begravet tre allierede flyvere, som omkom under missioner over Danmark i Den anden Verdenskrig. Fordi den ene af de begravede er austrudier, blev der på kronprinsesse Marys og kronprins Frederiks bryllupsdag den 14. maj 2004 ved en lille højtidelighed nedlagt blomster ved mindesmærket. Her fortælles historien om de tre gravsten - hvoraf den ene gemmer på et lille mysterium!

Baggrunden

SOE - Special Operations Executive - var under Den anden Verdenskrig den britiske organisation, som skulle støtte modstandsbevægelserne i de af tyskerne besatte europæiske lande og forsyne dem med våben og sprængstoffer til gennemførelse af sabotageaktioner. Hertil rådede det britiske flyvevåben, Royal Air Force (RAF) i perioden 1942-43 over to eskadriller, nemlig nr. 138 og 161, som havde basis på flyvestationen Tempsford i Bedfordshire, en halv snes kilometer øst for byen Bedford. Oprindeligt sorterede eskadrillerne under Bomber Command/Special Duties, men overgik senere til Transport Command, muligvis så sent som i marts 1945. På dette tidspunkt i krigen benyttede RAF også flere andre eskadriller til nedkastning af våben og forsyninger (jfr. nedenfor), ligesom også USAF - det amerikanske flyvevåben – fløj forsyninger til de danske modstandsfolk.

Fra efteråret 1944 benyttede de to eskadriller fire-motorede fly af typen Short Stirling, der oprindeligt var konstrueret som tungt bombefly og som sådant operationelt fra februar 1941. Forskellige forhold, fremfor alt manglende evne til at operere i stor højde, bevirkede, at typen blev udfaset som bombefly, og fra begyndelsen af 1944 primært benyttet som transportfly. Transportversionen af Stirling var "Stirling IV", som adskilte sig fra bombeflyet ved, at det manglede kanontårnene i næsen og på ryggen, mens kun nogle af transportflyene beholdt agtertårnet. Stirling IV kunne medbringe 24 containere.

Flyvningerne til Danmark fik fra sommeren 1943 alle kodenavnet TABLEJAM; TABLE stod for SOE, og JAM var kodenavnet for Flemming B. Muus, de allieredes faldskærmschef i Danmark fra marts 1943 til december 1944.

Under 677 nedkastningsoperationer i Danmark leveredes i alt 6.200 containere og en mængde pakker med våben og forsyninger.

Flight Sergeant¹ Richard York French, Royal Australian Air Force

I januar og de første uger af februar 1945 forhindrede vintervejr regelmæssige nedkastninger fra RAF af våben og forsyninger til den danske modstandsbevægelse. Først fra den 21. februar kom der atter for alvor gang i våbenedkastningerne.

¹ De engelske flyvere, som omtales i denne artikel, havde følgende grader: Sergeant (sergent), Flight Sergeant (F/S; flyversergent) og Warrant Officer (W/O; intet tilsvarende begreb på dansk; det er en befalingsmandsklasse mellem officerer og underofficerer). Desuden omtales Wing Commander (oberstløjtnant) og Group Captain (oberst).

Natten mellem fredag den 9. og lørdag den 10. februar 1945 gjorde eskadrille 138 imidlertid et forsøg på at gennemføre en våbenflyvning med syv fly, som alle skulle levere til fynske pladser.

Imidlertid satte det ved 22-tiden fredag aften ind med dårligt vejr i form af sne og slud, og seks af de syv fly måtte returnere til Tempsford med uforrettet sag.

Det syvende fly var Stirling IV nr. LK279, med radiokendingsbogstaverne NF-L. Det havde en syvmands besætning (se faktaboksen), af hvilke to, nemlig piloten, flight sergeant *Lawrence S. Tucker*, og radiotelegrafisten, flight sergeant *Richard York French* kom fra det australske flyvevåben, Royal Australian Air Force, RAAF, hvis mandskab gjorde tjeneste på Royal Air Force's fly, på linje med canadiere, new zealændere, sydafrikanere og folk fra andre dominions.

Målet for LK279 var modtagepladsen Tablejam 190 med det danske kodenavn "Niels", beliggende ved Østerballe, seks kilometer nordøst for Otterup. Modtageholdet her kom imidlertid til at vente forgæves.

Forgæves ventede også et modtagehold på pladsen "Henriette" ved Fønsskovodde på sydsiden af Gamborg Fjord; det fly, der skulle have kastet der, var vendt om pga. det dårlige vejr.

Ved et-tiden om natten hørte "Henriette"-folkene imidlertid et "dump". Det har utvivlsomt været LK279, som styrtede i Lillebælt pga. for ringe sigtbarhed.

RAF anmodede over BBC modstandsbevægelsen om at eftersøge flyet i Fynsområdet. Det blev efterfølgende lokaliseret i Lillebælt, syd for Stenderup Hage og vest for Fønsskovodde ved grunden "Flækøjet". Det var brækket i to stykker, og lasten drev i løbet af de næste to dage i land ved Stenderup Hage og blev bjærget af modstandsbevægelsen.

I september-oktober 1951 blev flyvraget af stenfiskerne P. Bølcho og S. Christensen, Århus, bjærget fra positionen 55°26'00" N og 09°41'40" E på 18 m vand. Alle fire motorer blev bjærget, tillige med planer, krop og landingshjul, fire stk. maskingeværer med ammunition og sprængblyanter m.v. fra containere.

Af et besætningsmedlem fandtes kun nogle ben- og fodknogler i en støvle. Den 10. oktober 1951 kunne Fredericia Dagblad oplyse, at ligresterne blev ført til ligkapellet i Fredericia: "*Det må antages, at den omkomne flyver har siddet fastklemt i maskinen. Det ser ud til at have været en meget stor og kraftig mand, og muligvis vil det derfor lykkes at identificere ham*".

To dage senere kunne samme avis rapportere, at den britiske luftattaché i Danmark, Wing Commander N.A.N. Bray, havde været på besøg for at undersøge vragresterne. Det var Brays opfattelse, at ligresterne stammede fra piloten, og at man ved den igangværende undersøgelse sikkert ville finde frem til hans navn. Avisen oplyste, at piloten ville blive begravet "i Skærbæk (sic!) eller Fredericia".

Som en lidt bizar afslutning på artiklen oplystes følgende: "*Maskinens metal skal anvendes ved fabrikationen af stegepander, fløjtekedler og lignende, og Group Captain Bray oplyste under*

besøget i Skærbæk, at metallet fra mange britiske og amerikanske maskiner var blevet anvendt hertil. Group Captainen selv havde under sit ophold i Danmark købt en stegepande som souvenir”.

En identifikation af ligresterne som tilhørende piloten, F/S Tucker, synes dog ikke at være sket; og hvad der er mere bemærkelsesværdigt: Der foreligger, hverken i aviserne, i kirkebøgerne eller i kirkegårdens arkivalier, nogen oplysninger om begravelsen. Så selv om det må antages, at stenen på Christians Kirkegård for den ukendte britiske flyver er et minde om den i 1951 indbjærgede, kan dette ikke siges med sikkerhed; til forvirringen bidrager også, at der på gravstenen står: “An Airman of the 1939-1945 War. Royal Air Force February 1943”.

Besætningen på Stirling LK279 på togtet 9./10. februar 1945

Tucker, Lawrence Stanley, Flight Sergeant 417766, Royal Australian Air Force. Pilot. 22 år gammel. Søn af Garnet og Eleanor Rose Tucker; gift med Evelyn Joan Tucker, Eden Hills, South Australia.

Haragan, William Maurice, Sergeant 3000420, Royal Air Force Volunteer Reserve. Mekaniker. 20 år gammel. Søn af W.A. og Maud Haragan, Peckham, London.

Toes, Geoffrey Chapman, Flight Sergeant 1683242, Royal Air Force Volunteer Reserve. Bombekaster. 22 år gammel. Søn af William og Gertrude Toes, Wigginton, Yorkshire.

Ball, Ronald James, Warrant Officer 1321859, Royal Air Force Volunteer Reserve. Skytte. 22 år gammel. Søn af William Henry og Lily Ball, Hammersmith, London.

Mercer, Gordon Ernest, Flying Officer 154929, Royal Air Force Volunteer Reserve. Navigator. Alder ukendt.

French, Richard York, Flight Sergeant 424752, Royal Australian Air Force. Radiotelegrafist. 21 år gammel. Søn af Oscar Robert og Annie Louise Rhoda French, Bondi Junction, New South Wales, Australien.

Carthew, William John, Flight Sergeant 1853102, Royal Air Force Volunteer Reserve. Agterskytte. 22 år gammel. Søn af William Herbert og Elizabeth Carthew, Woodford Bridge, Essex.

Besætningens skæbne

Ved nedstyrtningen i Lillebælt omkom alle syv besætningsmedlemmer i Stirling LK279, og de fem af dem har ingen kendt grav. De er mindet på det fælles mindesmærke for savnede RAF-flyvere i Runnymede, Surrey.

Liget af skytten, Flight Sergeant William John Carthew, blev i juni 1945 fundet i Fænøsund og begravet på Middelfart ny Kirkegård den 11. juni.

Fredericia Dagblad skrev den 12. juni 1945:

”Engelsk flyver begravet i Middelfart

Liget af den engelske flyver, der lørdag eftermiddag blev fundet ved Aalehoved ved Rud, blev i går eftermiddags kl. 15 begravet på Middelfart nye Kirkegård. Ved begravelsen medvirkede den britiske feltpræst fra Snoghøj, og et detachment af såvel frihedskæmpere som politi fra Middelfart, der jo var ude for at tage mod de våben, den forulykkede maskine skulle kaste ned, paraderede ved graven”.

Liget af radiotelegrafisten, Flight Sergeant Richard York French, blev fundet af en Skærbækfisker udfor Brandsø i Lillebælt den 2. januar 1946. Han blev begravet på Nordre Kirkegård (som var det daværende navn for Christians Kirkegård) i Fredericia lørdag den 5. januar.

Herom skrev Fredericia Dagblad den 7. januar 1946:

“Smuk højtidelighed ved den engelske flyvers jordefærd

Den engelske flyver French, hvis lig forleden blev taget op af en Skærbækfisker udfor Brandsø i Lillebælt, jordfæstedes lørdag eftermiddag fra Christianskirken.

I sørgehøjtideligheden deltog forskellige officielle repræsentanter, bl.a. dommer Lundsteen, politimester Ellegaard, borgmester Arent, konsul Brøchner-Mortensen med frue, oberstløjtnant Kaalund-Jørgensen, officerer og airmen fra Royal Air Force, der ankom i bil fra Esbjerg, samt en afdeling danske soldater. To danske soldater stod æresvagt ved kisten, hvorover der var bredt et engelsk flag. Desuden deltog en del af Fredericias borgere i sørgehøjtideligheden. Der var til båren sendt en del smukke kranser og buketter. Der var krans med signerede bånd fra Fredericia Byråd, Politimesterembedet i Fredericia, Officers and Airmen of the Royal Air Force, Danske Kvinders Beredskab, samt en krans med bånd i Royal Air Force-farver fra konsul Brøchner-Mortensen. Fra Skærbæk var der ligeledes sendt buketter med kisten.

Efter salmen “Vor Gud han er så fast en borg” talte pastor K.C. Jensen ud fra ordet “Du er min Gud. Mine tider er i din hånd. Red mig af fjenders hånd og dem, som forfølger mig”. Pastoren udtalte bl.a.: Han gik til midt i sin dags gerning. Som soldat gjorde han sin pligt og indsats, ikke bare for sit land og sit folk, men også for vor skyld. Hans jordiske rester må nu hvile langt borte fra hans hjem og hans kære. Den spænding og uvished, som de har været besjælet af, afløses nu af sorg og savn. Så er det da vor pligt netop at værne om den tue, der er blevet hans, værne om hans minde, fordi det taler til os om at gøre vor pligt lige til det sidste. Samtidig må vi se, at den indsats, der blev gjort, ikke blev gjort forgæves, men blev øvet i den højere Herres tjeneste.

Pastoren bad sluttelig den faldne flyvers våbenfæller om at tage en hilsen med til hans familie og pårørende og sige til dem, at vi vil gøre, hvad vi formår, for at hæge om hans grav og dermed ære hans minde.

Efter salmen “Altid frejdig” lyste pastor Jensen velsignelsen. Mens koret sang “Som dug på slagne enge” blev kisten båret ud til graven, hvor en æresafdeling af det danske militær havde taget opstilling og præsenterede gevær. Pastor Jensen forrettede jordpåkastelsen, og derpå trådte

oberstløjtnant Kaalund Jørgensen frem og bragte på engelsk, henvendt til englænderne, deres faldne kammerat en tak. Han havde i kampen for friheden givet det bedste, han havde: sit liv.

Captain Fisher fra Royal Air Force, der i øvrigt er af dansk afstamning, rettede, ligeledes på engelsk, en tak ikke alene til Fredericias befolkning, men til hele Danmark. Han var glad over, at det var over Danmark, denne flyver var faldet ned. Danmark havde givet de engelske soldater adskillige beviser på virkeligt venskab. Hvis French var kommet til Danmark i live, ville han ikke have fundet et fremmed folk, men have mødt venskab som hos sit eget folk.”

- o O o -

Flight Sergeant John Ayers, Royal Air Force, 295. Eskadrille

I marts 1945 overgik eskadrille 138 til almindelig tjeneste i Royal Air Force's Bomber Command. "Special Duties"-eskadrillen, nr. 161, blev imidlertid i april forstærket med eskadrillerne 295, 298, 299 og 570; disse eskadriller sorterede vistnok alle fra begyndelsen under Transport Command. De sørgede for, at den danske modstandsbevægelse i den sidste krigsmåned fik tilført 251 tons materiel, fordelt på 2.349 containere og 322 pakker. For det britiske og amerikanske luftvåben var prisen for denne sidste måneds operationer høj: Af de 18 fire-motorede fly, som gik tabt over Danmark under SOE/OSS-operationer, blev de otte skudt ned i april 1945.

Eskadrille 295 var blevet opstillet på flyvestationen Netheravon den 3. august 1942 med henblik på bugsering af transportglideplaner og nedkastning af faldskærmstroppe. I begyndelsen var eskadrillen udrustet med den to-motorede flytype Armstrong Whitworth Whitley, som i februar 1943 blev suppleret med den fire-motorede Handley Page Halifax V; disse to typer blev i november 1943 afløst af Armstrong Whitworth Albemarle. Efter at have deltaget i invasionen i Normandiet i juni 1944 blev eskadrillen i juli udstyret med Short Stirling IV; i september bugserede eskadrillen transportglideplaner til Arnhem, og i marts 1945 deltog den i den allierede overgang over Rhinen.

Natten mellem torsdag den 26. april og fredag den 27 april 1945 bød på intens luftaktivitet over Danmark: Fem modtagepladser på Fyn ventede denne nat på våbenedkastninger.

Stirling IV LK567 med radiokendingsbogstaverne 8Z-L fra 295. eskadrille lettede torsdag aften kl. 21.12 fra Rivenhall-flyvestationen i Essex med modtagepladsen "Klaus" ved Faaborg som mål. Denne plads var i sidste øjeblik blevet udpeget som modtagelsessted i stedet for pladsen "Arthur" ved Holsteinshus, som man mente var blevet kompromitteret. - Ironisk nok var "Arthur" bemanded denne nat; modstandsfolkene ventede til kl. 4 om morgenen, før de tog hjem uden at have hørt nogen fly - til gengæld var der intet modtagehold på "Klaus"; ved et kommunikationsbrist var modstandsbevægelsen ikke blevet orienteret om ændringen af modtagepladsen.

Besætningen på Stirling LK567 på togtet 26./27. april 1945

Dax, Eduard ("Ted") Arthur, Warrant Officer, pilot. 21 år gammel.

Jones, Thomas, Flight Sergeant, navigatør. 21 år gammel.

Fuller, Frank William, Flight Sergeant, radiotelegrafist. 21 år gammel.

Ayers, John, Flight Sergeant 1396826, bombekaster. 22 år gammel

Day, Ronald Francis, Flight Sergeant, flyvemekaniker.

Tate, Edward, Flight Sergeant, agterskytte.

Der blev altså ikke nogen nedkastning til "Klaus" denne nat. W/O Dax cirklede over en plads, som han troede var "Klaus", men observerede (af gode grunde) ingen modtagelys, hvorfor han begav sig hjemover, idet han fløj i en højde af 150-200 fod (45-60 m). Over Vandel Flyveplads blev flyet ramt af flakild, der satte den inderste styrbords motor i brand. Besætningen prøvede forgæves at slukke ilden, og da der også gik ild i inderste bagbords motor, beordrede Dax besætningen til at springe ud. Efter et blik på højdemåleren ændrede han dog ordren til at forberede sig på nødlanding. Kl. 01.00 ramte flyet jorden i Plovslund Mose, 12 km sydøst for Grindsted. Dax, Jones og Fuller kravlede ud af den forreste luge og hoppede tre meter ned på jorden, hvor de sank i mudder og vand til knæene. De råbte på de øvrige besætningsmedlemmer, men fik intet svar. - Det var lykkedes Tate og Day at komme ud af agterlugen og slæbe den sårede Ayers med sig; de kunne imidlertid ikke tage ham med sig, så de efterlod ham på jorden et stykke fra flyet, før de begyndte at gå væk fra det.

Efter et par dages forløb fik Day og Tate kontakt med husmand Søren Øhlenschlæger i Frederiksnåde, som atter satte sig i forbindelse med læge Ove Hjort Clausen i Vorbasse. Dr. Clausen fik flyverne gemt hos husmand Jeppe Nikolajsen og hans søster Maren i Hovborg; efter et par dages forløb blev de hentet af Falck og kørt til Store Grundet ved Vejle, hvor de oplevede befrielsen den 5. maj.

Dax, Jones og Fuller begav sig væk fra flyet til fods; de gik om natten og skjulte sig om dagen i lader. Via Vorbasse og Carstensminde kom de til Grandal i Bække, hvor blev skjult af Margrethe og Hans Hansen, hvor de oplevede befrielsen den 5. maj. Derefter kom de via Vejen og Kolding til Vejle og tilbragte nogle dage på Store Grundet; derefter blev de af modstandsbevægelsen kørt til København, hvor de ligeledes tilbragte nogle dage, inden de i en RAF Dakota-transportmaskine blev fløjet hjem til England.

Alene den sårede Ayers faldt i tyskernes hænder. Han blev ført til det tyske lazaret på det beslaglagte gymnasium i Fredericia, hvor han døde den 30. april. Den 4. maj kl. 15 blev Ayers begravet på Nordre Kirkegård i Fredericia i en fællesgrav sammen med 24 tyske soldater.

Ved et møde, som kirkegårdsudvalget holdt den 29. maj 1945 blev det besluttet at flytte liget af den britiske flyver. Snedker Lorentsen fremskaffede en kiste, og torsdag den 31. maj forestod sognepræst Erik Christensen fra Sct. Michaelis Kirke i sin egenskab af garnisonspræst begravelsen.

Fredericia Dagblad havde samme dag en kort notits om begravelsen og fulgte dagen efter, den 1. juni, op med en udførligere reportage:

“Den engelske flyvers jordfæstelse i går på Nordre Kirkegård

Pastor Erik Christensen forrettede jordefærden både på dansk og engelsk

Under deltagelse af ca. 100 mennesker begravedes i går eftermiddags fra Christianskirken den engelske flyver , der døde som krigsfange på det tyske lazaret. Kisten var smukt pyntet med røde, hvide og blå blomster, og der var sendt mange kranse, deriblandt signerede fra hæren, Fredericia Byråd og Nordre Kirkegård samt en meget smuk krans med bånd i Royal Air Force farver fra beboerne i kvarteret, der var mødt talrigt op. Ved båren stod seks frihedskæmpere æresvagt. I følget sås bl.a. den militære byleder, oberstløjtnant greve Trampe, kaptajn Bjørndal Christensen, borgmester Ingv. Arent samt repræsentanter fra D.K.B., politiet, modstandsbevægelsen og en del engelske flyvere, der var kommet hertil fra Vejle.

Efter salmen “Til himlene rækker din miskundhed, Gud” læste garnisonspræsten, pastor Erik Christensen, ordet: “Hvad gavner det et menneske, om han har vundet den hele verden, når han må bøde med sin sjæl”. Både ordet og den efterfølgende bøn blev læst først på dansk og derefter på engelsk.

Til tonerne af “Når vi vort øje lukke til” blev kisten båret udenfor kirken, hvor Royal Air Force-flyvere paraderede. Efter at det engelske flag var sænket over kisten, bar flyverne den til graven, hvor pastor Erik Christensen forrettede jordpåkastelsen på engelsk. Derefter affyredes 3 æressalver, og pastor Christensen sluttede den smukke højtidelighed med at rette en tak på engelsk til Royal Air Force-flyverne. Han sagde bl.a.: “Vi takker jer for, hvad I har gjort mod os. Nu har vi begravet en af jeres kammerater, og vi føler det som en stor ære. Jeg kan takke jer i hele det danske folks navn”.

Sluttelig sang man “Klokken slår”.

Den 27. oktober 1945 bragte Fredericia Dagblad følgende artikel:

“Moderen til den omkomne engelske flyver-sergent takker Fredericia

I maj måned begravedes på Nordre Kirkegård en ung engelsk flight sergeant, John Ayers, der var død på sygehuset i Kolding (sic! red.anm.!) før kapitulationen, uden at man dog kendte nærmere til hans skæbne. Fotograf Christiansen, Hellerup, tog nogle billeder fra begravelseshøjtideligheden, og det lykkedes ham at komme i forbindelse med den engelske soldats forældre. Nu har pastor K.C. Jensen modtaget et brev fra den begravede soldats moder, Mrs. L. Ayers, 207 Hunt Road, Sidcup, Kent, England, adresseret til præsten ved Christianskirken i Fredericia, og i brevet skriver moderen bl.a.: For kort tid siden modtog jeg nogle fotografier, taget ved begravelseshøjtideligheden , og jeg var dybt rørt over den venlige interesse, vist af Dem selv, Deres Sognebørn, byens beboere, sygeplejersker , medlemmer af den danske hær og ikke mindst den meget omsorgsfulde fotograf, som gjorde det muligt for mig at få et varigt minde om min dreng Videre takker hun for de mange smukke blomster, som hun tager som et tegn på befolkningens sympati, og hun beder Pastor Jensen lade hendes hjerteligste tak gå videre til alle. Jeg håber inderligt, at Deres land, som nu er

befriet, snart vil vende tilbage til normale forhold, så I kan nyde freden i fulde drag med dens frihed for frygt og undertrykkelse. Måske vil jeg eller min mand en dag være i stand til at besøge Deres land og personlig takke for alt.

Til slut i brevet oplyser Mrs. Ayers, at hun gennem det engelske Røde Kors har erfaret, at graven ikke er mærket med sønnens navn. I den anledning beder hun pastor Jensen drage omsorg for, at dette bliver gjort, og så meddele hende omkostningerne. Pastor Jensen har dog ønsket at løse spørgsmålet på en anden måde, idet han vil starte en indsamling til fordel for en smuk gravsten på den engelske soldats grav, og bidrag til denne indsamling modtages på Dagbladets kontor.”

Mindesmærket

Fredag den 28. oktober 1949 afsløredes på Nordre Kirkegård et mindesmærke over de (dengang) to begravede RAF-flyvere; på daværende tidspunkt havde “Imperial War Graves Commission” endnu ikke påbegyndt opstillingen af de karakteristiske hvide “headstones” på flyvergravstederne i Danmark; det skete først fra 1950.

Tanken om sætte en mindesten på graven var fremkommet allerede i 1945/46. Det var menighedsrådene for Trinitatis og Sct. Michaelis Kirker, der i fællesskab afholdt udgifterne i forbindelse med mindestenens fremstilling; arkitekt Bodulf Billund udfærdigede tegningen til stenen, og stenhuggermester Thorvald Christian Rasch fremstillede den. Verset på stenen er forfattet af pastor Holger Petersen

Fredericia Dagblad bragte den 28. oktober en forhåndsomtale af afsløringen af mindesmærket, som er et skoleeksempel på fejlinformation og sjusket journalistarbejde, idet avisen lader de to flyvere være omkommet ved samme styrt og begge fisket op fra Lillebælt af tyskerne før befrielsen: *”... de to engelske flyvere, der i februar måned 1945 omkom i Lillebælt, efter at deres maskine var blevet skudt ned af tyskerne. Kort tid efter nedstyrtningen blev de to dræbte flyvere, flight sergeant R.Y. French fra Australien og flight sergeant J. Ayers fra Kent i England, fisket op og begravet af tyskerne. Den ene af dem blev jordet i den nuværende grav, medens den anden blev lagt i en fællesgrav sammen med nogle af tyskernes døde. Kort efter befrielsen drog menighedsrådene for Trinitatis og Sct. Michaelis Kirker imidlertid omsorg for, at begge de to britiske flyvere blev gravet op og jordfæstet under udfoldelse af behørigt ceremoniel.”*

Den 29. oktober bragte Dagbladet følgende referat af mindestensafsløringen:

”Mindestenen over de 2 flyvere udtrykker Danmarks tak til England

Højtideligheden i går på Nordre Kirkegård

Den højtidelige afsløring af mindesmærket for de to faldne britiske flyvere på Nordre Kirkegård blev smuk og gribende. Adskillige mennesker med borgmester Arent, politimester Ellegaard, oberstløjtnanterne Bjørndal Christensen og Klein m.fl. i spidsen overværede begivenheden, der fandt sted i det smukkeste efterårsvejr. Den lavtstående sol kastede ligesom et gyldent skær over forsamlingen, og trak omgivelsernes farver klart op. En frisk vind fik de danske og engelske flag, der vajede omkring den lille mindeplads, hvor de faldne flyveres grave og mindesten er, til at

smælde. På hver side af mindestenen, der før afsløringen var dækket af "Union Jack", stod en australsk og en dansk officer æresvagt.

Formanden for Nordre Kirkegårds udvalg, togfører G. Eriksen, bød velkommen, og udtalte, at denne sten var et vidnesbyrd om Danmarks tak til den engelske nation. Den skulle være et vidne om 2 tapre engelske soldater, der faldt for fjendehånd, men fandt deres sidste hvilested blandt danske venner. Han rettede en tak til alle, der havde medvirket ved rejsningen af stenen og det smukke anlæg.

Efter at man havde sunget "Altid frejdig", talte provst Rørdam ud fra Jesu Kristi ord: "Større kærlighed har ingen end den at sætte livet til for sine venner".

Provsten omtalte, hvorledes England gennem 1½ år med tapperhed alene modstod barbarerne, der var i færd med at knuse friheden under deres jernhæl. Vi vil aldrig glemme England, hvad vi skylder dem. De to, der ligger her, bringer os i sinde Winston Churchills tapre og gribende ord: "Sjældent har så mange skyldt så få så meget".

Efter at stenen var blevet afsløret, udtalte Provst Rørdam bl.a.: "Se vel på dette mindesmærke, og mærk Dem i Deres hjerte den indskrift, der udtrykker Danmarks følelser for England, også ved denne lejlighed:

Staal kløver Luften,
Mænd øver Daad
Til Frimands Kaar
i Ufreds Aar
Liv I gav for os i Nord,
Englands Sønner i Danmarks Jord"

Vi vil ikke blot udtale et "Æret være deres minde", men vi vil sige til dem: "Vi tager jer ind til vort hjerte som vore egne danske drenge, der satte livet til for Danmarks, for frihedens sag"

Wing Commander Bray fra den engelske legation i København, der var mødt med sin adjutant, sergeant Bassmett, udtalte derpå med lektor Gredal som tolk bl.a., at mange tanker om, hvad han skulle sige, var gået gennem hans sind, men de forlod ham alle, da han stod på dette sted, på nær én: en dyb taknemmelighedsfølelse for dette smukke mindesmærke på dette pragtfulde sted. Mange tusinde gav deres liv, mange blev aldrig fundet. Disse to var heldige, at de kom til at hvile her. Som provsten sagde, gav de deres liv for deres venner, heriblandt også dem, der var kommet til stede.

Wing Commander Dennett fra den australske ambassade i London udtrykte glæde over, at den unge australier, der var kommet så langt borte fra, var kommet til at hvile netop i Fredericia, ikke langt fra det danske mindesmærke for den ukendte soldat, og at han havde fundet sit sidste hvilested på så smukt et sted.

Borgmester Arent modtog på byens vegne det smukke mindesmærke og udtalte, at det skal minde os om, at de mange løfter, vi gav i de tunge år, ikke skal blive glemte, samt minde os om, at vi alle må arbejde for fred mellem menneskene.

Fra de to flyveres pårørende var indløbet hilsener, som lektor Gredal læste op, fra Flight Sergeant French's mor i Australien et telegram, der lød: "Mine tanker er hos Dem alle ved denne særlige lejlighed", og fra Flight Sergeant Ayers' far og mor et brev, hvori de takker for den venlige indbydelse, men beklager ikke at kunne være til stede. Samtidig ytrer de ønske om snarest muligt at komme på et besøg i Fredericia, idet de udtrykker stor taknemmelighed for den venlighed, der er vist.

På modstandsbevægelsens vegne bragte overlæge Gram en hilsen og tak til Royal Air Force, adresseret til de to her begravede flyvere. Overlægen tolkede den beundring for R.A.F., der fyldte os alle under krigen, og som gav sig udslag i, at der ikke var en dreng eller pige med respekt for sig selv, som ikke havde en R.A.F.-hue eller et emblem. Overlæge Gram skildrede videre den afgørende betydning, R.A.F. havde haft for modstandsbevægelsens arbejde, og lovede, at de to faldne flyveres minde vil der blive værnet om i dyb taknemmelighed for den gerning, de øvede, og som de betalte for med deres liv.

Idet overlægen på engelsk henvendte sig til de udenlandske gæster, nedlagde han en krans fra modstandsbevægelsen.

Oberstløjtnant Bjørndal Christensen bragte på engelsk den danske hærs hilsen og udtalte, at disse to faldne flyvere var de eneste fremmede soldater, der havde kæmpet for Danmark, og som var faldet her. Oberstløjtnanten nedlagde derpå en stor krans fra hæren.

Videre blev der nedlagt kranse fra Royal Air Force, fra Royal Australian Air Force, og fra English Club m.fl., ligesom adskillige private nedlagde smukke blomsterbuketter.

Højtideligheden sluttede med, at togfører Eriksen udtalte, at det ville være en kær pligt for menighedsrådet og kirkegårdsudvalget at vedligeholde og passe dette gravsted i fremtiden."

Den ukendte flyver

Som omtalt under R.Y. French stammede de ligrester, som i september 1951 blev bjærget og indbragt til Skærbæk, med stor sandsynlighed fra et medlem af besætningen fra hans fly. Øjensynligt var en positiv identifikation af personen umulig, men ifølge Fredericia Dagblad var det planen at begrave ham "i Skærbæk eller Fredericia". Da der ikke er nogen kirkegård i Skærbæk, er det efter al sandsynlighed denne uidentificerede flyver, over hvem den tredie "headstone" på Christians Kirkegård er rejst; når der på stenen står "February 1943", må det tilskrives en banal fejlslætning hos stenhuggeren, som har fremstillet stenen.

Under forarbejdet til denne artikel har dens forfattere fået adgang til at efterse kirkebøgerne i de fredericianske sogne (Trinitatis, Michaelis og Christians) for om muligt at få supplerende oplysninger om de begravede flyvere. Men til nogen overraskelse viste det sig, at ingen af begravelserne har sat sig spor i de danske kirkebøger! Ej heller i kirkegårdskontorets arkiver kunne der findes oplysninger om de enkelte begravelser; der er blot anført, at der på Christians Kirkegård er afsat otte gravpladser til de allierede flyvere (nr. P13-20). - Og mens begravelserne af Ayers og French blev dækket særdeles udførligt af den fredericianske presse, har det ved gennemsyn af aviserne fra september/oktober 1951 ikke været muligt at finde noget om begravelsen af den

ukendte flyver. Muligvis har der i betragtning af omstændighederne slet ikke været holdt en egentlig begravelsesceremoni.

Der har ikke været lejlighed til at foretage undersøgelser i politimesterarkivet, hvori der muligvis kan findes dokumenter med oplysning om, hvorvidt og hvornår resterne af den sidst fundne flyver er blevet jordet.

Litteratur

Anders Bjørnvad: Faldne allierede flyvere 1939-1945, 2. udg. (1995), indledningerne samt s. 96 og 125.

William Green: "The Short Stirling", i Famous Bombers of the Second World War. Second Series (London, 1960), s. 43-51.

Birger Hansen og Ove Hermansen: "Allierede nedstyrtninger i Fyns-området 1939-45", i Flyvehistorisk Tidsskrift nr. 4, 1985, s. 74ff, og nr. 3, 1986, s. 63ff.

Website om faldne RAF-piloter fra Tempsford:

<http://www.roll-of-honour.com/Bedfordshire/TempsfordAircrewlost1945.html>

Website for CWGC: Commonwealth War Graves Commission:

http://www.cwgc.org/cwginternet/casualty_details.aspx?cemetery=2026328&mode=1

Website for Short Stirling-bombeflyet:

<http://www.stirlingproject.co.uk>

Frank W. Fuller: The Return Journey. Shot Down – Missing in Denmark (72 s., Hemel Hempstead, 1993, genoptr. 1995). *Fuller var radiotelegrafist på den Stirling, som nødlandede i Plovslund Mose, og han fortæller i bogen om nødlandingen og om hans, Dax's og Jones' flugt og danske hjælpere.*

John Kvist: "Nedskudte engelske krigsflyvere ved Plovslund", i Fra Ribe Amt 1968, s. 105-114.

Fredericias dagblade 1945-51, citeret direkte samt fra "Robert Nielsens udklipsbøger" (Lokalhistorisk Arkiv for Fredericia og Omegn, 2004/72).

For oplysninger og hjælp takker forfatterne luftfartsinspektør Søren Flensted, Billund; for venlig hjælp og imødekommenhed takkes provst Børge Munk Povlsen, Fredericia; kordegnene Bodil Bruun-Toft, Trinitatis Kirke; Ib Kastrup, Sct. Michaelis Kirke; og Aase Broch Møller, Christianskirken; samt kirkegårdskontoret i Fredericia.

Billedtekster:

1

En Short Stirling Mk. III i luften. Mk. III var bomberversjonen med defensiv bevæbning i næse-, ryg- og agtertårn. I transportudgaven, Mk. IV, var kanontårnene (med i alt 8 maskingeværer i kaliber 0.303”) taget ud; i stedet for næsetårnet var der anbragt en plexiglasnæse, som ”bombekasteren” brugte når han skulle kaste containerne med våben og forsyninger (www.stirlingproject.co.uk).

2a + 2b

Brev fra Richard York French’s mor Nancy til arkitekt Bodulf Billund (Bodulf Billunds arkiv i Lokalhistorisk Arkiv). Brevet lyder i oversættelse:

20.10.[19]49
 Johnstone Road,
 Bargo,
 Australien, N.S.W. [New South Wales]

Kære Hr. Billund,

Der er intet jeg kan sige som vil kunne delagtiggøre Dem i, hvor bedrøvet jeg er over ikke at kunne være sammen med Dem den 28.ds. ved afsløringen af mindesmærket for min søn og hans kammerat, flyversergent J. Ayers.

Jeg kan ikke takke menighedsrådet i Fredericia nok for den smukke gestus, men jeg håber ikke det vil vare længe, før jeg personlig kan hilse på Dem, så indtil da kan jeg blot sige, at jeg af hjertet takker Dem alle.

Jeg vil være hos Dem i tanken på den 28. Richard var min eneste søn og min stadige ledsager.

Alle mine slægtninge er i England, men jeg fik først luftfartsministeriets brev den 9. oktober, så der var ikke til tid at arrangere, at nogen af mine slægtninge kunne overvære afsløringen, så luftfartsministeriet her [altså i Australien; red. anm.] har arrangeret, at en officer i RAAF i London kan repræsentere mig.

En engelsk ven besøgte Danmark i august måned og sendte mig nogle røde salvier fra min søns grav, og fortalte mig hvor smukt den bliver holdt.

Jeg vil gerne takke Dansk Kvindesamfund, Fredericias politimester, Fredericia byråd, og den britiske konsul W. Brøchner Mortensen for kransene på min søns grav, og oberstløjtnant Kaalund Jørgensen fra den danske hær og flyverløjtnant Fisher for deres korte taler, da kisten var blevet båret til graven.

Endnu en gang kan jeg kun sige: Tak, tak, og Gud velsigne Dem alle. - Så indtil den dag da jeg kan aflægge Dem et besøg [forbliver jeg] Deres meget oprigtige [oprigtigt hengivne]

Nancy French

3

Fem af de seks besætningsmedlemmer fra Stirling LK567, fotograferet under træningen. Fra venstre: E.A. Dax ("Chiefy"), Tom (Thomas Jones), Jack (John Ayers), Frank (Frank William Fuller) og Eddie (Edward Tate). Af besætningen på Danmarkstogtet mangler mekanikeren R.F. Day (Foto Søren Flensteds samling).

4

Stirling LK567 efter nødlandingen ved Plovslund (Foto Søren Flensteds samling).

5

Begravelsen af John Ayers på Nordre Kirkegård den 31. maj 1945. Bag kisten ses pastor Erik Christensen; kisten bæres af danske frihedskæmpere med armbind; RAF-soldater præsenterer gevær (Billederne er sandsynligvis et af dem, som fotograf Christiansen, Hellerup tog af begravelseshøjtideligheden – jfr. avisreferatet; foto i Lokalhistorisk Arkiv).

6

Arkitekt Bodulf Billunds tegning til mindelund og -sten (Bodulf Billunds arkiv i Lokalhistorisk Arkiv).

7

Afsløringen af mindestenen på Nordre Kirkegård den 28. oktober 1949 (Arling fot., i Lokalhistorisk Arkiv).

8 (bringes i **farver**)

Fotos af mindelunden og -stenene i dag. Flyet, som ses på stenen, er en Bristol Blenheim, et let tomotoret bombefly som blev anvendt af RAF i krigens første år. Man kan undre sig lidt over, at arkitekt Billund ikke har fået fat i en tegning af en Stirling til broncestøberen der fremstillede relieffet (Flemming Hansen fot. 2004, i Lokalhistorisk Arkiv).